

нажив на основі рис, що відображають їх узагальнену понятійну характеристику сприяє учнівському усвідомленню не тільки ідейного задуму, а й інших компонентів твору.

Таким чином, розвиток професійної майстерності вчителя світової літератури у напрямі використання закономірностей розумового розвитку за творчою спадщиною Костюка Г.С. сприяє удосконаленню розумової діяльності школярів щодо її систематизації і є не тільки результатом, а й осягою досягнення більш високого рівня розвитку мислення учнів. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок у вказаному контексті може стати площина дослідження процесів сприймання й розвитку пам'яті школярів на уроках світової літератури.

Список використаних джерел:

1. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание / П.И. Зинченко – М., 1961. – 562 с.
2. Костюк Г.С. Актуальные вопросы обучения и развития младшего школьника // Обучение и развитие младших школьников / Под ред. Г.С. Костюка. – Киев, 1970. – С. 3-8.
3. Костюк Г.С., Балл Г.А. Содержательная книга по психологии мышления / Г.С. Костюк, Г.А. Балл Г.А. // Вопросы психологии. – 1967. – № 3. – С. 172-178.
4. Костюк Г.С. Вводный доклад по проблеме личности в философском и психологическом аспектах // Личность. Материалы обсуждения проблем личности на симпозиуме, состоявшемся 10-12 марта 1970 г. в г. Москве. – М., 1971. – С. 105-116.
5. Костюк Г.С. К вопросу о психологических закономерностях / Г.С. Костюк // Вопросы психологии. – 1955. – № 1. – С. 18-28.
6. Костюк Г.С. Проблема развития ребенка в советской психологии / Г.С. Костюк. // Вопросы психологии. – 1967. – № 6. – С. 23-45.
7. Костюк Григорій Силнович : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Костюк_Григорій_Силнович. – Назва з екрану.
8. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколенко: Укл. В.В. Андриєвська, Г.А. Балл, А.Т. Губко, Є.В. Проскура. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
9. Костюк Г.С. Принципы развития в психологии // Методологические и теоретические проблемы психологии / Отв. ред. Е.В. Шорохова. – М., 1969. – С. 118-152.
10. Костюк Г.С. Проблема развития ребенка в советской психологии / Г.С. Костюк. // Вопросы психологии. – 1967. – № 6. – С. 23-45.

УДК 378.147

Штеймиллер І.О.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У публікації схарактеризовано суть соціокультурної адаптації як унікального феномену. Розкрито особливості соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання в українському університеті. Визначено блочну систему педагогічного супроводу цієї адаптації.

Ключові слова: педагогічний супровід, соціокультурна адаптація, іноземні студенти, український університет.

Штеймиллер И. А. Педагогическое сопровождение социокультурной адаптации иностранных студентов во время обучения в украинском университете. В публикации охарактеризован суть социокультурной адаптации как уникального феномена. Раскрыты особенности социокультурной адаптации иностранных студентов во время учебы в украинском университете. Определены блочную систему педагогического сопровождения этой адаптации.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, социокультурная адаптация, иностранные студенты, украинский университет.

Shteymiller I. Educational Support sociocultural adaptation foreign students during training in ukrainian university. Abstract. Publication characterized the essence of sociocultural adaptation as a unique phenomenon. The features of socio-cultural adaptation of foreign students while studying at Ukrainian university. Determined the block system of pedagogical support of adaptation.

Keywords: pedagogical support, sociocultural adaptation, international students Ukrainian university.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах інтенсивного розвитку міжнародних зв'язків у галузях науки, культури, економіки, освіти й інших сферах життєдіяльності сучасного суспільства особливої актуальності в Україні набуває проблема створення оптимальних умов для навчання іноземних студентів в університетах, які заслужено вважаються центрами передової наукової й освітньої думки. Як відомо, ці студенти є представниками різних націй, що представляють собою стійкі спільноти людей, котрі мають спільну мову, територію мешкання, культуру, а також характеризується єдністю економічних, соціально-політичних і духовних умов проживання.

Очевидно, що іноземці після вступу до українського університету опиняються в принципово новій для них соціокультурній ситуації, що нерідко провокує відчуття ними дистресового стану. Попередити появу такого стану в іноземних студентів, забезпечити їх ефективно залучення до нової культури може

проведення спеціальної адаптаційної роботи у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із зростанням в університетах кількості іноземних студентів різні аспекти організації роботи з ними знаходяться в центрі уваги науковців. Зокрема, соціологічні, соціокультурні та психологічні проблеми забезпечення адаптації молоді розкрито в працях таких авторів, як А. Реан, Т. Стефаненко, П. Сорокін, Т. Шибутані та ін. Шляхи забезпечення адаптації студентів до навчання у вищій школі визначено в доробках Т. Алексеевої, В. Гамова, Г. Левківської, А. Фурмана та ін. Особливості здійснення навчання й виховання іноземних студентів у вищих навчальних закладах проаналізовано в працях С. Варави, І. Зозулі, Н. Маяцької, І. Семененко, Т. Язвинської та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як засвідчує аналіз педагогічної літератури, навчання й виховання іноземних студентів у вищій школі є предметом дослідження

багатьох науковців. Однак у процесі вивчення наукових джерел встановлено, що спеціального дослідження, присвяченого проблемі забезпечення педагогічного супроводу соціокультурної адаптації іноземних студентів, які навчаються в університетах, не проводилось. Це зумовило вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. *Метою* статті є аналіз проблеми забезпечення педагогічного супроводу соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання в українському університеті.

Викладення основного матеріалу. Як зазначається в довідковій літературі [1], поняття «адаптація» використовується науковцями в різних значеннях. Так, біологічна адаптація визначається як морфологічне пристосування популяцій тваринних і рослинних організмів до існування в зовнішньому середовищі. Фізіологічна адаптація представляє собою процес пристосування побудови, функцій, реакцій організму, його органів та кліток до умов середовища. У свою чергу, соціальна адаптація сприймається як: 1) постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; 2) результат цього процесу.

Порушення процесу адаптації індивіда зазвичай провокує розвиток у нього різного роду патологічних станів. Як наслідок, людей, які мають ознаки нестійкої адаптації або взагалі її не демонструють, фахівці відносять до групи підвищеного ризику відносно різних нервово-психічних та соматичних захворювань. Крім того, слід зауважити, що навіть при відсутності явних проявів цих захворювань людина із негараздами в плані соціалізації в будь-якому випадку буде відчувати проблеми різного характеру (психологічні, культурні, мовні, дидактичні тощо), а як наслідок – матиме ті чи інші утруднення в процесі професійного й особистісного розвитку.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що викладачі українських університетів мають приділяти значну увагу забезпеченню адаптації іноземних студентів до життєдіяльності в новому для них середовищі. Очевидно, що цей процес включає пристосування молодих людей до нових для них мови, культурних цінностей і традицій, кліматичних, часових та побутових умов тощо.

Зауважимо, що серед різних аспектів соціалізації іноземних студентів особливе місце займає соціокультурна адаптація. Її необхідність пояснюється існуванням соціокультурних відмінностей, які проявляються під впливом активізації міграційних та урбанізаційних процесів, а також розширення різнопланових міжнародних відносин [2, с. 36].

Як з'ясовано, сутність соціокультурної адаптації проявляється у здатності людини «до цілеспрямованої адаптивної діяльності, перетворення себе й оточуючого середовища, у забезпеченні свідомого обміну діяльністю та інформацією, що відбувається на тлі прояву ціннісного вибіркового ставлення до зовнішнього середовища й самопізнання» [3]. У науковій літературі [2; 4; 6-8] зазначається, що рушійною силою соціокультурної адаптації є невідповідність звичних для людини форм і способів здійснення певних видів діяльності новим потребам, що виникають внаслідок зміни місця проживання та потрапляння в інше соціально-культурне середовище. Це вимагає опанування індивідом нової для нього культури як унікального соціального феномену, що передбачає ознайомлення з її матеріальними та духов-

ними доробками, засвоєння нових знань культурологічного характеру, цінностей, звичаїв, культурних традицій та інновацій, норм поведінки та людських взаємовідносин, а також оволодіння різними видами діяльності (побутово-повсякденна, соціальна, професійна, художньо-творча тощо). При цьому відзначається, що справжня адаптація передбачає, що засвоєння нової культури відбувається без розриву людини з рідною для неї культурою, без втрати для себе її основних цінностей та здобутків.

Ураховуючи важливість забезпечення соціокультурної адаптації іноземних студентів в освітньому процесі вишів, автори (Н. Крилова, Б. Лихачев, О. Старовойтенко [6-8] та ін.) у своїх наукових працях висловлюють різні думки щодо вирішення цього складного питання. Однак їх погляди збігаються в тому, що процес соціокультурної адаптації відбувається ефективно тільки в умовах творчої, якісної культурної діяльності особистості» [6, с. 101], що цей процес забезпечує «глибинне перетворення суб'єкта», причому чим більше така адаптація «апелює до його внутрішнього світу, тим більше можливості відкриваються перед ним при цьому» [8, с. 7].

Водночас важливо враховувати, що молода людина є не тільки об'єктом зовнішнього соціокультурного впливу, але й суб'єктом соціокультурної адаптації, процесів самовиховання й саморозвитку. Причому якщо зовнішня сторона цієї адаптації проявляється в активній участі людини в соціальній та культурній життєдіяльності приймаючої спільноти та особливості взаємодії з її членами, то внутрішня сторона відображає ступінь задоволення адаптанта своїм життям, характер його ставлення до нового середовища [2, с. 61].

Розкриваючи можливості українського вишу у забезпеченні соціокультурної адаптації іноземців, доцільно зіставити ці можливості з основними завданнями сучасної вищої освіти. Зокрема, в науковій літературі [5] підкреслюється, що майже до середини ХХ ст. процес здобуття вищої освіти, в основному, обмежувався підготовкою людини до виконання в майбутньому професійної діяльності. Однак сьогодні спектр завдань, які мають виконувати заклади вищої освіти, значно розширився.

Так, сучасна вища школа має забезпечити не тільки професійну, але й всебічну підготовку майбутніх фахівців до різних аспектів життєдіяльності. Зокрема, у студентів ВНЗ важливо сформувані системні знання про навколишній світ, вміння розбудовувати комунікацію з різними людьми в умовах полікультурного середовища, критично мислити, що дає змогу формулювати адекватні оцінні судження про різні об'єкти реальності та про власне «Я».

Також зазначимо, що кожний випускник вищого навчального закладу має відрізнитися високим рівнем особистої культури, а також наявністю стійкого прагнення до опанування кращих здобутків загальнолюдської та національної культури. Не менш важливим завданням для ВНЗ є формування у студентів здатності швидко адаптуватися до змін навколишнього середовища. Це передбачає, з одного боку, прояв кожним студентом гнучкості мислення та поведінки, а з іншого – спроможності залишатися «самим собою», тобто не відмовлятися від своїх сталих цінностей, звичок, цілей, які визначають сутнісну унікальність кожної особистості.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що завдання про необхідність забезпечення соціокультурної адаптації іноземних студентів логічно вписується в систему основних завдань сучасного українського вишу. У світлі цього зазначимо, що грамотно організований у вітчизняному університеті педагогічний процес є важливим фактором забезпечення соціокультурної адаптації цих студентів. Як цілком слушно відзначає Н. Язвинська, соціокультурне середовище вишу має найбільш узагальнений характер та охоплює у своїй цілісності різні царини життєдіяльності людини: предметно-просторову, інформаційну, комунікативну, освітню, наукову, управлінську, координаційну тощо [2, с. 61]. А це значить, що повноцінна соціокультурна адаптація іноземних студентів може успішно відбуватися у природних умовах їхньої життєдіяльності.

Водночас слід зауважити, що оптимальна організація педагогічного процесу університету є необхідною, але ще не достатньою умовою для забезпечення ефективності вищевказаної адаптації іноземців, адже перед ними виникають багато проблем та труднощів, які вони не завжди можуть подолати самостійно. У руслі цього виникає актуальна потреба у забезпеченні педагогічного супроводу соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання у вітчизняному університеті.

Докладно не зупиняючись на аналізі різних тлумачень поняття «педагогічний супровід», зауважимо, що в дослідженні під цим поняттям розуміється систематична, цілеспрямована діяльність викладачів із надання превентивної й оперативної допомоги іноземним студентам у процесі їхньої соціокультурної адаптації під час навчання в українському університеті. Уточнимо, що превентивна допомога здійснюється на основі педагогічного прогнозування можливих адаптаційних утруднень особистості, попереджаючи їх виникнення. Оперативна допомога зорієнтована на подолання наявних труднощів студентів у визначеному процесі.

На основі врахування різних точок науковців та результатів проведеного пілотажного дослідження було зроблено висновок про те, що педагогічний супровід соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання в українському університеті має представляти собою цілісну систему, що включає такі блоки: діагностико-пропедевтичний, мотиваційно-орієнтаційний, змістово-організаційний та контрольно-коригувальний.

Так, перший блок зазначеного супроводу пов'язаний із визначенням вихідного стану соціально-культурної адаптованості іноземних студентів, проведенням з ними підготовчої роботи з метою встановлення психологічного контакту та обговорення основних труднощів кожного з них у руслі окресленої проблеми. Мотиваційно-афективний блок цього супроводу спрямований на проведення профілактичної роботи емоційної дезадаптації майбутніх фахівців, а також на формування в них відповідних мотивів стосовно прилучення до нового соціально-культурного середовища й моделі вищої освіти.

Змістово-організаційний блок забезпечує безпосередню роботу із активізації соціально-культурної адаптації іноземних студентів. У світлі цього слід

відзначити, що для підвищення ефективності цього процесу молодих людей треба залучати до різних видів діяльності: навчальної, комунікативної, науково-дослідницької, художньої, спортивної, культурно-дозвілєва тощо. Слід звернути увагу, що, на відміну від прямого педагогічного впливу, реалізація педагогічного супроводу соціокультурної адаптації студентів передбачає надання їм значної свободи у виборі змісту та видів діяльності, варіанту дій, моделей поведінки, способів вирішення поставлених завдань тощо. У свою чергу, це сприяє формуванню активної суб'єктної позиції кожної особистості, розширенню кола її спілкування, накопиченню досвіду міжкультурної комунікації, зростанню відповідальності за результати адаптаційного процесу, а також власного професійного й особистісного зростання.

Контрольно-коригувальний блок педагогічного супроводу соціокультурної адаптації іноземних під час навчання в українському університеті забезпечує контроль за отриманими в цьому процесі результатами, а також при необхідності здійснення відповідної коригувальної роботи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що актуальним завданням для сьогодення є забезпечення соціокультурної адаптації іноземних студентів у процесі навчання в українських університетів. Під час проведення дослідження висунуто припущення, що підвищити ефективність цього процесу можна за допомогою забезпечення відповідного педагогічного супроводу, що представляє собою систему із таких блоків: діагностико-пропедевтичний, мотиваційно-орієнтаційний, змістово-організаційний та контрольно-коригувальний. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в перевірці ефективності цієї системи на практиці.

Список використаних джерел:

1. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; [ред. кол. : М. М. Бузруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2008 – 528 с.
2. Язвинская Т. Н. Социокультурная поддержка иностранных студентов в процессе адаптации к российскому образованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Т. Н. Язвинская. – Чита, 2009. – 234 с.
3. Каджаметов Л. Р. Основні характеристики соціокультурної адаптації кримських татар / Л. Р. Каджаметов. – Режим доступу : <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/3.2009/7-14.pdf>.
4. Сисоева С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : [навч. посіб.] / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
5. Сігасва Л. Є. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні / Л. Є. Сігасва // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2011. – Вип. 59. Педагогічні науки. – С. 38-42.
6. Крылова Н. Б. Введение в круг культурологических проблем образования / Н. Б. Крылова // Новые ценности образования. – М. : Инноватор, 1996. – С. 67-184.
7. Лихачев Б. Т. Педагогика : курс лекций / Б. Т. Лихачев. – 3-е изд., доп. и перераб. – М. : ЮРАЙТ, 1999. – 464 с.
8. Старовойтенко Е. В. Культурная психология : монография / Е. В. Старовойтенко. – М. : Академический проект ; Гаудеамус, 2007. – 160 с.
9. Петровский А. В. Психология развивающейся личности / А. В. Петровский. – М., 1987. – 276 с.